

Pastabos pačiam sau

Ne mūsų reikalas

Kas atsitiko su visa Lietuva, kuri, susidūrusi su likimo ar galingesnių kaimynų primestu egzaminu, vis dažniau nuleidžia rankas? Kuo tapo Lietuva, kuri iš visų Europos, o gal ir pasaulio, tautų ilgiausiai – net žūtbutinėse kovose neišdavė savo senųjų dievų ir idealų? Toji Lietuva, kurioje niekada nestigo drąsuolių ir narsuolių? Argi ne jos šaunieji miško broliai kiaurą dešimtmetį kovojo su sovietiniais enkavedistais, jų divizijomis, apginkluotomis amerikoniškais ginklais, apautomis amerikoniškais „tankais“ ir pamaitintomis amerikoniška „svinnaja tušonka“? O ką byloja apie lietuvių drąsą ir pasiaukojimą vokiečių okupacijos laikotarpiu, kai, nepaisydami mirties bausmės, šimtai lietuvių suteikė pagalbą žydams? O pagaliau argi ne lietuviai, pasinaudoję „genseko“ Michailo Gorbačiovo „perestroika“, pirmieji iš visų Kremliaus engiamų tautų pakilo į laisvės žygį?

Kas atsitiko su mumis? Kuo mes tapome? Kas **čia ir dabar** vyksta mumyse? Nejaugi demokratija taip dvasiškai ir fiziškai suluošino žmones, kad jie nebeatsako patys už save, tampa nebepavaldūs patys sau?

Tikriausiai čia ne kas kita tik jau sparčiai tampantis tipišku mūsų nepriklausomo gyvenimo reiškinys – abejingumas. Reiškinys, jei norit vaizdingiau – fenomenas, liudijantis ne tiek žmogaus brandą, kaip kai kas linkęs manyti, o ko gero, tingumą, dvasinę prostraciją arba net neįsisąmonintą mazochizmą. Sakysime, mūsų tautiečių, o ne kokių primatų ar hominidų akyse vyksta nerimą bei skaudulį keliantys dalykai, o mes tai ne tik toleruojame, bet tuo džiaugiamės ir didžiujamės. Argi ne taip yra, kai iš Vilniaus gatvių ir aikščių planingai, sąmoningai ir sistemingai išstumiamą lietuvių kalbą? Ar kada nors kam nors rūpėjo siaubinga jaunimo emigracija?

Kalbant apie abejingumą ir pasiremiant mūsų nūdiene tikrove, jis prašyte prašosi paverčiamas sovietiniais metais pagarsėjusia savignyos priemone – ne mūsų reikalas. Ne mūsų reikalas, jeigu lietuvių daugiau miršta, negu gimsta. Ne mūsų reikalas, jeigu tauta mirksta alkoholyje. Ne mūsų reikalas, jeigu sunaikinta valstybės pagrindas – vidurinioji klasė. Ne mūsų reikalas, jeigu kaimas, tasai mūsų fizinės ir moralinės stiprybės šaltinis, neteko būtos reikšmės ir svarbos. Ne mūsų reikalas, jeigu moterys paverčiamos paklausia rinkos preke. Ne mūsų reikalas, jeigu valdžia priklausoma nuo finansinės oligarchijos. Ne mūsų reikalas, jeigu pagrindinė žiniasklaida tarnauja kapitalui. Ne mūsų reikalas, jeigu seimūnai daugiau iškylauja negu posėdžiauja. Ne mūsų reikalas, jeigu aukštais ordiniais, vardais ir medaliais apdovanojami avantiūristai, KGB rezervistai. Ne mūsų reikalas, jeigu visa Vilnija pamažu, bet planingai išsprūsta iš mūsų įtakos sferos. Ne mūsų reikalas, jeigu radijas ir televizija pavirto pramoginės kultūros propagavimo centrais. Ne mūsų reikalas, kad be gailesčio naikinami miškai. Ne mūsų reikalas, kad visokie anarchistai, satanistai ir vandalai nusiaubia kapines, autobusų bei troleibusų stoteles, daužo taksofonus, drasko trispalves, teploja namų sienas, išniekina tautinius simbolius. Ne mūsų reikalas, jei šalies skola pasiekė kone 17 milijardų litų. Ne mūsų reikalas, jeigu nepriklausomybė vis akivaizdžiau tampa priklausoma nuo subjektų, kurie turi teisę, bet neturi pareigos ir atsakomybės jausmo.

O mes visi, kurie nesame abejingi ir nesame, nenorime būti sartriškuoju pragaru savo tautai, ką darom? Tik klausomės ar spoksime, kaip kažkur kažkas išdrįsta pakelti balsą ar ranką, kad to nebūtų, kad tauta, bendruomenė, žmogus būtų išgelbėti, tik spoksime, murmame ir drebiname kinkas. Ir nešaukiame SOS.

Jonas Mikelinskas

Kitame numeryje:

- Ema Mikulėnaitė. Novelės.
- Aldona Žemaitytė. Sofijos Veiverytės laisvė ir drąsa.
- Mažoji anketa. Kazys Saja.
- Algimantas Masiulis. Apie V. V. Landsbergio filmą.

Redaguoja **Aldona Žemaitytė** aldaze@gmail.com
Maketuoja **Jonas Kuprys**

Lietuvi!

Pasirašyk už savo prigimtinę teisę
būti Lietuvos Respublikos piliečiu,
net jei Tau suteikta JAV pilietybė.

Diskriminacijai - ne!

*NATO šalyse gyvenantys lietuviai tokie patys
lietuviai kaip ir Europos Sąjungos.*

www.biciulyste.com/dviguba

JAV lietuvių Visuomeninis
komitetas už LR pilietybę

Adomas Tautkus. Plakatas. 2008

Iniciatyvinės grupės sumanyta akcija – parašų dėl dvigubos pilietybės rinkimas – sujungia visus žemynus, kur gyvena lietuviai. Pasirašo Amerikos, Kanados, Afrikos, Australijos piliečiai, kurie yra įsisąmoninę: *lietuviais esame mes gimę*.

Pasirašo ir Europos valstybėse apsigyvenę emigrantai – senieji ir trečiabangiai. Ir žmonės iš Lietuvos miestų ir miestelių... Per keturias dienas elektroniniu būdu surinkta beveik 5,000 parašų. O kur dar parašai, kurie renkami išdalytuose lapuose.

Sukurtas parašų rinkimo koordinatoriums – JAV lietuvių Visuomeninis komitetas už Lietuvos Respublikos pilietybę. Belieka palinkėti sėkmės visiems jo nariams ir talkininkams.

Šio šeštadienio *Kultūros* turinys

- 1 psl. Jonas Mikelinskas. Ne mūsų reikalais.
- 2 psl. Birutė Marcinkevičiūtė. Eilėraščiai.
- 3 psl. Mažoji „Kultūros“ anketa — Vanda Zaborskaitė.
- 4 psl. Dana Palionytė. Daugialypė ponios Elenos veikla.
- 5 psl. Jonas Mikelinskas. Dvi noveletės.
- 6 psl. Aldona Ruseckaitė. Įsižiūrėjusi į laiką ir save.
- 7 psl. Aušra Gudavičiūtė. Kas telpa tarp juoda ir balta.
- 8 psl. Renata Šerelytė. Apokalipsės repeticija.

Birutė Marcinkevičiūtė (Mar)

Aguonų akys rugių plaukuos...

Eilėraščiai iš knygų „Solo“ ir „Cinamonu kvepiantys namai“

...

priglus koks voras
ar karvytė Dievo
kad pakuždėtų –
tu laiminga

priglus žmogus –
kuždės,
koks nelaimingas
esu, padėk...

...

Dievulis davė daug žaislų –
pažaisk, paverk jei dūžta

Dievulis davė smėlio daug –
statyk pilis ir bokštus

ir daug vandens –
pasemki pilną kibirėlį

supilki ežerą –
kad atspindėtų pilį

o vakare – palik
ant kranto viską

kaip vaikas,
kiaurą dieną žaidęs...

...

gal gimei –
kad palesintum paukštį
vakarykščiais (tau)
trupiniais?

...

pripylė tyro vandens –
bet susidrumstė

bet buvo ant dugno
keli atminties trupiniai...

...

neramybės vėrinį,
ant kaklo besidaužantį
nutraukčiau, išbarstyčiau
vėjais paleisčiau

bet dovanotas –

ties ten brangių akmenėlių,
laiko būto įkalbėtų žodelių...

...

svečiuos pas Tėvą
tyliai pasėdėsime
prie stalo, šventei padengto

lauždami duoną, vyną gerdami

iš nesibaigiančios versmės,
iš rankų, dalinančių po lygiai –
kūno, kraujo

kažkas anksčiau pakils
kažkas dar glaussis –

tai veidu artimo,
tai veidu vėjo

nakties žvaigždėtos
kambarys...

...

dangus ir dugnas
visai šalia –

dvi akys
tylos beribės...

Kelionė

nupirkti pieno visoms elgetoms
moterims
priešus mintimis apkabinti, iš tolo
linkėti ramybės
(nes nėra draugų nei priešų – tik
mokytojai)

norus it seiles varvančias ištirpdyti
smilkalų dūmuos
melstis nieko nebeprašant sau, net
sveikatos tėvui nei motinai
nei tam šventyklos kupreliui, neprašant
laimės nė trupinio

dieną praėjusią paukščiams sulesint,
užmiršt ir būsimą

atrakinti visus kambarius, širdies
kertes atlapoti
priglausti kiekvieną neprašytą,
nelaukiamą, svetimą
nuotaka tapti visų vyrų, visų alkanų,
nelaimingų
mirtį pamilti, ir mirus pačiam
artimiausiam – nė ašaros

atminti – viskas tėra pirma ir
paskutinė akimirka
kaip atmena vaikas, mokytis
neužausti,
nelaukti, atišti visus siūlus –

kad nebegimtum žmogum, vėl
gimtum vėju, lašu,
jūra

Solo

scenų nebėr dekoracijų,
tik tai šviesa,
šviesos takas

tik nebylio veidas –
paryškintos akys,
suknelė juoda,
rankos, asketiškai tuščios

tyla tarsi riksmas –

tai, ko niekad
apie ką visados

prieš atsisveikinant,
uždangai krintant,
pabundant

...

tas ritmas iš tylos – ramybės žemė
ramybės smėlin
pačios grimzta kojos

jei klaustų – rojus
atsakyčiau –
kelias
lengvumas ir
aguonų akys
rugių plaukuos...

jei klaustų – rojus
atsakyčiau –
žemė
ramybės slėnis
į kurį sugrįžtam
ir susitinkam vėl –

rugių plaukuos
aguonų akyse – gyvi ir mirę

Birutė Marcinkevičiūtė.

Vlado Braziūno nuotrauka.

Mažoji „Kultūros“ anketa

Aldonos Žemaitytės nuotr.

VANDA ZABORSKAITĖ

Profesorė, lietuvių literatūros tyrinėtoja, aukštojo ir vidurinio mokslo literatūros vadovėlių autorė, publicistė. Gimusi Vaškuose (Pasvalio r.), 1946 m. baigė Vilniaus universitetą. 1950–1961 m. dėstė jame Lietuvių literatūros katedroje. Sovietinių ideologų apkaltinta dėstymo „klaidomis“ drauge su Irena Kostkevičiūte ir Meile Lukšiene atleista iš VU katedros. 1962–1971 m. dirbo Istorijos institute, nuo 1971 m. profesoriavo Vilniaus pedagoginiame institute. Lietuvos nepriklausomybės pradžioje įsitraukė į švietimo reformą, vadovavo Kultūros ir švietimo ministerijos Ugdymo departamentui.

Išleido keletą monografijų, iš kurių iškiliausia apie Maironį (1968), literatūros vadovėlių ir lietuvių literatūros skaitinių aukštųjų mokyklų filologijos specialybės studentams, vyresniųjų klasių mokiniams, tyrinėjo senosios Lietuvos mokyklinį teatrą, eilėraščio meną (knygos 1965, 1970, 2002). „Tyto alba“ 2002 m. išleido plačios apimties jos eseistinę knygą „Tarp istorijos ir dabarties“.

Šiuo metu profesorė aktyviai dalyvauja spaudos ir internetinėje žiniasklaidoje, gindama tikrąsias vertybes nuo nuvertėjančio pasaulio atakų. Apdovanota DLK Gedimino 4-o laipsnio ordinu, Vytauto Didžiojo komandoro kryžiumi ir Nepriklausomybės medaliu.

– Kokia Jūsų nuomonė apie Lietuvos ir lietuvių kultūrą? Ar ji pakankamai gyvybinga, kad atsilauktų prieš jos krantus ardančią kosmopolitinę kultūrą, apsemiančią vis daugiau pasaulio?

– Kas yra kultūra? Nebandysiu aprėpti šios begalo plačios srities, o atsirinksiu, kas atrodo verta didžiausio dėmesio.

Yra kultūros sričių, kurios nekelia rūpesčio ir

kuriomis galime tik džiaugtis ir didžiuotis. Tai visų pirma profesinio meno sritis – teatras, muzika, vizualiniai menai. Dažnai stokodami kritiško mąstymo, esame vaizduotės ir jausmo žmonės – menininkų tauta. Labai gyvas yra meninis gyvenimas Lietuvoje, ir mūsų nedidelei tautai kūrybos vaisiai, kurie teikia mums gana platų pripažinimą Europoje, o kartais ir toliau, yra pakankamai gausūs – nenoriu vardinti ir kartoti, apie tai žino visi, kas tik domisi. Manau, kad neblogai atrodo ir literatūra. Visada turėjome geros poezijos, o dabar randasi ir įdomios prozos, taip pat ir paraliteratūrinių žanrų, kurių stigdavo visuomet. Iškelčiau puikias Vandos Juknaitės knygas, gerą ne vieno autoriaus eseistiką ir memuaristiką. Norėčiau atkreipti dėmesį į naują šiame žanre vardą – Audronę Girdzijauskaitę. Ji žinoma kaip teatro kritikė ir lėlių teatro specialistė, o pasirodo su labai ryškiais ir spalvingais vaikystės atsiminimais bei su žinomo smuikininko Jurgio Fledžinsko biografine apybraiža. Man atrodo, kad šitokios knygos rodo mūsų prozos brendimą, leidžia tikėtis naujų autorių ir netikėtų tekstų. Aš jau nekalbu apie mokslines knygas – puikius humanistikos leidinius, jų aukštą poligrafijos kultūrą.

Svarbu, kad plėtros pastangos vis labiau yra kreipiamos į plačių tautos sluoksnių, ypač periferijoje, kultūrinius poreikius. Užsimota vykdyti bibliotekų modernizaciją. Pernai atvėrė duris puiki G. Petkevičaitės-Bitės biblioteka Panevėžy, jau tapusi gyvu kultūrinio gyvenimo centru. Šiomis dienomis iškilingai atidaryta tokia pat moderni M. ir A. Miškinų biblioteka Utenoje. Dar neišdilo praėjusios vasaros išpuodžiai iš gražiai tvarkomos M. ir A. Miškinų memorialinės sodybos Juknėnuose. Visoje Lietuvoje daugėja panašių kultūros centrų, kurie tampa moksleivių ir šiaip platesnių visuomenės sluoksnių edukacijos židiniais – nuo jau senokai atsigavusios Biržų pilies iki Taujėnuose beatsiveriančios Radvilų rezidencijos. Man atrodo, kad provincijoje pradedantis atgyti kultūrinis gyvenimas yra vienas svarbiausių tautos gyvumo ženklų.

O dar jauni mokslo ir meno talentai iš įvairių mokyklų, laimintys tarptautiniuose konkursuose ir olimpiadose. Bet ne vien tai. Mūsų lazerinių technologijų išradėjai yra užėmę 80 proc. pasaulio rinkų (sic!) ir jiems dabar tenka bene du milijardai ES pinigų šiems tyrimams vystyti ir jauniems talentingiems mokslininkams sulaikyti nuo emigracijos. Steigiami penki mokslinių tyrimų poligonai, skirti įvairioms mokslo šakoms – irgi su milijardinėmis investicijomis. Galima būtų rasti Lietuvoje nemažą talentingumo, kūrybingumo reiškinių, kurie leidžia pasitikėti ateitimi. Viltiniai nuteikia gražios jaunos šeimos, kuriose auga mylimi ir išminčiai auklėjami vaikai.

Bet šalia to esama tokių skaudžių dalykų, kurie kartais užgožia viską, kas dar alsuoja viltimi. Turime itin žemo lygio masinę kultūrą, kuri yra užplūdusi viešąsias erdves, ypač televiziją. Yra perimta pigiausia ir prasčiausia Vakarų produkcija, pilna smurto, šurkščios erotikos ir kvailo juokinimo. Ir dar – klaikaus masto girtuokliavimas, apimantis vis jaunesnio amžiaus jaunimą, dabar jau ir vaikus. Kartu eina begalinis tarpusavio santykių šurkštumas, pasireiškiantis visur, bet ypač vairavimo kultūroje. Jeigu žiūrėdami į aukštąją kultūrą, lyg ir galėtume nesirūpinti dėl savo tautos ateities, tai masinė kultūra, jos lygis, paplitimas bei įtaka kelia didelį nerimą.

Klausai savęs – iš kur visa tai, ir

nerandi kito atsakymo, kaip šis: tai pribloškiančio moralinio nuosmukio vaisius. Jis siejasi su kultūra, kaip siejasi su politika, su visa mūsų gyvenimo sankloda, su visu mentalitetu. Jeigu pajėgtume išbristi iš egoizmo, godumo ir pavydo liūno, kuriame grimztame, viskas būtų gerai. Esame gabi, talentinga ir darbšti tauta ir turime galimybę gyventi, kaip ir daugelis kitų nedidelių Europos tautų. Pavojus išnykti, iširti globalizacijos vandenyne gal bus tas postūmis, tas mirtino pavojaus siaubas, kuris privers tautą atsitokėti. Ir tada viskas bus iš tikrųjų gerai. Kaip gerai likimas susiklostė XIX a. paskutiniame trečdalyje, kai didieji kaimynai mus laikė baigiančia išmirti tauta, o mes atgimėme, prisikėlėme ir sukūrėme nepriklausomą demokratinę valstybę. Tikiu, nepražūsime ir dabar.

– Kas Jums šiandien atsispindi Jūsų vaikystės veidrodyje, ką ilgiausiai išsaugojote iš jos kaip savo gyvenimo esmę?

– Kas šviečia iš vaikystės? Tai gimtųjų namų jaukumas. Tėvų įdiegta tėvynės meilė, jų pavyzdžio išugdytas atsakomybės jausmas. Ką išsaugojau iš ano laiko kaip savo gyvenimo esmę? Nepabrėžčiau ryšio su vaikyste lemiamo poveikio tam, ką suvokiame kaip savo tapatybę. Viskas formavosi ir skleidėsi daugybės vėlyvesnių veiksmų poveikyje – knygų, mokytojų, įvairaus gylio ir pobūdžio kontaktų su įvairiais žmonėmis. Iki pat senatvės jaučiuosi besikeičianti ir turtėjanti. Ar daug turiu bendra su tuo, kas buvau vaikystėje? Tikriausiai iš ten driekiasi ne viena gija, bet dar daugiau užsimezgė, randantis ir gausėjant įvairiausioms gyvenimo patirtims. Žmogus yra amžinai tampantis. Nors teigiama, kad žmogaus charakteris iš esmės susiformuoja ankstyvoje vaikystėje, bet aš nesu dėl to visiškai tikra. Gal charakterio pagrindai čia ir susiklosto, bet jis skleidžiasi ir atveria savo esmę vis dėlto tik visoje žmogaus gyvenimo tėkmėje. □

Kad galėtume priimti praeitį, turime su ja susitaikyti. Turime sutikti, jog mirtis ir laikas reikalauja, kad atleistume vieni kitiems neteisybes, skriaudas, kad netaptume praeities įkaitais, o vardan savo vaikų paliktume mirusiesiems laidoti numirėlius, anot Evangelijos, ir gyventume dabartimi, galvotume apie savo tautos ir valstybės ateitį ir visas jėgas atiduotume jai.

Bet tenka, matyt, dar kartą sugrįžti prie sovietinio paveldo, nors yra labai keista, jog reikia tai daryti, praslinkus aštuoniolikai metų po Nepriklausomybės atkūrimo. Tiesa, tas paveldas yra labai įvairus ir raizgus: svarbiausia, kas mums trukdo ir į ką esame giliai įsipainioję, tai visuomenės mentalitetas, įpročiai, vertybių chaosas.

Vanda Zaborskaitė
Bernardinai.lt

Daugialypė ponios Elenos veikla

DANA PALIONYTĖ

Gyvenimas be charizmatiškų asmenybių būtų pilkas ir niūrus. Bet šį kartą kalbėsiu ne apie kokią ypač įžymų muziką, dailininką ar poetą, o apie orią, nedidelio ūgio, garbaus amžiaus bet jaunatviškos energijos kupiną, nuolat spinduliuojančią ypatingą dvasios šilumą moterį – ponią Elena Daumantaitę-Baltrušaitienę, tarpukario Vytauto Didžiojo universiteto Medicinos fakulteto absolventę, odontologę, solisto ir vargonininko Vlodo Baltrušaičio našlę, rūpestingą motiną ir močiutę. Jos magišką artumą patiriantys žmonės nejučia įgauna stiprybės, vidinio pasitikėjimo, noro daugiau duoti kitiems nei imti. Ši asmenybės išskirtinumą, psichologinio poveikio galią dar parýškina nuveikti darbai vardan lietuviybės, tautinių idealų bei visuotinių humanistinių vertybių.

Žvelgiant į E. Baltrušaitienės veiklos erdvę, greta tiesioginių pareigų dėl duonos kasdieninės JAV Iliojaus universiteto Histologijos departamente, atsiskleidžia visa eilė kitų reikšmingų darbų. Juos aptarti pradėsiu nuo bene ankstyviausio, visuomeniškai bei socialiai orientuoto. Jau apie 1957 m., gerų pavyzdžių paskatinta, p. Elena (dauželio meiliai dar vadinta Lione) New Yorke, vėliau Chicagoje tarp tėvynainių subūrė dešimt grupelių po 20 žmonių, kurie pagal griežtą apskaitą kas mėnesį aukodavo po vieną dolerį. Susidariusi suma tuoj pat būdavo persiunčiama į fondą, skirtą lietuvių Vasario 16-osios gimnazijos Vokietijoje išlaikymui. Tai truko daugiau nei 10 metų. E. Baltrušaitienė dar buvo aktyvi Chicagos lietuvių dantų gydytojų sąjungos narė, organizavusi įvairius renginius, vėliau pačios pavadintus „tyliu mūsų veikimu“. Sąjungos narės susibūrusios ne tik pagododavo, dalydavosi patirtimi ir rūpesčiais, bet ir rinkdavo lėšas sergančioms kolegėms paremti. Tuo tikslu iš anksto būdavo platinami bilietėliai ir rengiami vadinami „cepelinų priešpiečiai“. Į juos mielai rinkdavosi Chicagoje ir apylinkėse gyvenantys tautiečiai. Suaukoti pinigėliai būdavo paskirstomi lietuviškoms mokykloms, spaudai, radijo valandėlių veiklai remti. Šis „tylus veikimas“ ne kartą pasitarnavo ir Lietuvoje vargstančių odontologų gyvenimui pagerinti.

Panašūs renginiai paprastai turėdavo ir savo menines programas – buvo rengiamos dailės, madų parodos, organizuojami koncertai, veikdavo loterija. Jiems savo paveikslus ar kitokius dirbinius aukodavo lietuvių dailininkai, juostų audėjos, kiti meistrystėmis užsiimančios tautiečiai. Ponia Elena gerai prisimena vieną „didelį sujudimą“, kuomet visa Amerika šventė 200 metų jubiliejų. Tuomet neatsiliko ir lietuvaitės: jos surengė lietuviškų audinių, gintaro, Lietuvos fotografijų ir žemėlapių parodą. E. Baltrušaitienė kartu su Julija Švabaite-

Elena Baltrušaitienė

Gyliene – tautiškai pasidabinusios – Iliojaus universiteto bendruomenei pasakojo apie gimtąją Lietuvą, aiškino jos istorijos bei rezistencijos aplinkybes, vaišino lietuviškais skanėstais. Renginy susilaukė didelio susidomėjimo, buvo įvertintas prizų, aprašytas Amerikos dienraščių puslapiuose.

Tokių švenčių būta ir daugiau. Į garbios ponios Elenos atmintį įsirėžė Vytauto Didžiojo universiteto XIX laidos dantų gydytojų suvažiavimas Kaune 1994 m. vasarą. Tuomet susijėjo vilnietės, kaunietės ir iš Amerikos atskridusios penkios kolegės. Jos džiaugėsi susitikusios laisvoje Lietuvoje po 50 metų. Ir tą kartą buvo numatyta, o vėliau vaizdingai aprašyta, speciali programa – šv. Mišios Iglulos bažnyčioje, Petrašiūnų kapų lankymas, iškilmingi pietūs *Metropolijoje* ir vakaronė kolegės namuose Raudondvaryje. Ir šio apsilankymo metu, ir priespaudos metais, atvykusi lankyti savo senutės motinos, Elena Baltrušaitienė vykdė dar ir laiškanėšės misiją: Amerikoje įduoti laiška su doleriniais priedais, sėkmingai pasiekę tėvynę tuoj pat būdavo įteikiami nurodytais adresais. Tokia ir panaši veikla nenutrūko ir vėliau..

Išėivijoje E. Baltrušaitienė dar priklausė ateitininkų medikų korporacijai „Gaja“, buvo jos sekretorė ir rūpinosi paskaitų organizavimu; buvo ir tautiečių sambūrio Fronto Bičiuliai, kovojusio už Lietuvos Nepriklausomybę, aktyvi dalyvė. Bendravimas su Amerikos lietuvių šviesuoliais dr. Kaziu Ambrozaičiu, profesoriais Juozu Brazaičiu, Zenonu Ivinskiu, dr. Petru Kisieliumi, sutvirtindavo ryžtą, suteikdavo impulsų naujiems darbams.

Su p. Elena turiu laimės bendrauti jau 15 metų nuo atsitiktinės pažinties Aštuntojo mokslo ir kūrybos simpoziumo metu Chicagoje, bet, prisipažinsiu, iki šiol nežinojau jos darbų gausos, jų įvairovės. Tik dabar, įnikusi į anų laikų periodiką, supratau, kokia anuomet ji buvo aktyvi, veikli, o kartu ir puiki žurnalistė. Iš kokių pusės tūkstančio jos publikuotų straipsnių „Drauge“ ir kituose Amerikos lietuvių laikraščiuose ryškėja ne tik dalykiniai, bet ir neeiliniai literatūriniai E. Baltrušaitienės sugebėjimai. Jos rašiniuose visuomet vyrauja nesumeluotas interesas dėl aprašomo objekto, išvelgiami bei akcentuojami svarbiausi da-

lykai, o tarp eilučių jauti geranorišką nusiteikimą.

Štai, kad ir dešimtys nekrologų ar mirties metinių paminėjimams skirtų straipsnių. Į amžinojo poilsio vietą ji yra palydėjusi ne vieną savo buvusių mokytojų, draugų bei Lietuvai nusipelnusių žmonių. Keliasdešimt metų tie straipsniai dūla laikraščių puslapiuose. Bet ir šiandien nepraranda savo vertės: iš jų pažyra ne tik gaudulio kupini žodžiai, bet atsiskleidžia ir išėjusiųjų darbai, jų sentencijos, moralinės nuostatos.

E. Baltrušaitienės rašinių kraitėje esama aukso vertę turinčių publikacijų. Telšiečiai daug įdomaus galėjo ir gali sužinoti iš jos esė „Mano miestas Telšiai“, spausdinto „Drauge“ 1958 m. šio miesto gimnazijos 40 metų baigimo proga. Jame atgyja tarpukario Telšių gimnazijos pedagogai, bendramoksliai, anais laikais klasėse vyravusi atmosfera, linksmi ir ne visai linksmi nutikimai. Autorė prisimena tą mokyklą baigusius žymius žmones – dailininką Petrą Augių, aktorį Leoną Barauską, išraiškos šokėją Bronę Juškevičiūtę, rašytoją Paulių Jurkų, dirigentą Vytautą Marijošių, poetą Vytautą Mačernį. Apie pastarąjį 1984 m. ir 1996 m. ji yra paskelbusi autentiškų įžvalgų kupinus straipsnius. 1935 m. jie, šešiolikmečiai, gyveno kaimynystėje, sykiu keliaudavo į gimnaziją ir iš jos. Nors kartais tų kelionių metu poeto žvilgsnis nukrypėdavo į tolius ir įsivyravdavo mįslinga tyla, bičiulystė nenutrūko; vėliau dar bendrauta studijų Kaune ir Vilniuje laikais. P. Elena iki šių dienų saugo V. Mačernio dovanotą fotografiją su ketureiliu: *Prisimink kadaise/ Kaip gražiai gyvenom/ Kai jau būsi kito/ Kai nebūsi mano.*

Tarp publikacijų aptinkame ir vieną bene ankstyviausią, 1968 m. „Dirvoje“ paskelbtą rašinį apie plačiai žinomą verslininką ir filantropą dr. Juozą Kazicką. Greta nuoširdžių sveikinimų ir palinkėjimų jubiliejaus proga, rašančioji aptaria įdomią to vakaro meninę programą, kurioje dalyvavo solistas Stasys Baras, pianistė Aldona Kepalaitė, aktorius Henrikas Kačinskis ir tautiškai pasirėdžiusi skaitovė Karilė Baltrušaitytė. Vėliau dar ne kartą rašys apie bičiulės Aleksandros Kazickienės šeimą ir darbus, o 1991 m. „Drauge“ nupieš A. ir J. Kazickų auksinių vestuvių šventės paveikslą. Čia autorė mini išskirtinius verslininko nuopelnus, remiant talentinguosius gimtosios šalies menininkus, mokslininkus, nepamiršta ir J. Kazicko vaidmens, tarpininkaujant įtakinguose JAV sluokniuose dėl Lietuvos valstybės reikalų.

Nors specialybė lėmė, kad E. Baltrušaitienė Amerikoje sukosi medikų rate, jos širdis priklausė meno žmonių pasauliui: su teatralais bei muzikais buvo nuolat bendraujama, lankomos visos premjeros, koncertai, kiti renginiai. Ne tik todėl, kad vyras – operos solistas: prie muzikos traukė širdis. Taigi ir rašyta daugiausia apie muzikantus, muzikinius įvykius. Mano akis užkliuvo už straipsnio „Menininkų šeima išlydint“, kuriame apgailestaujama dėl dainininkės Alės Kalvaitytės ir baleto solisto S. Velbasio išvykimo iš Chicagos: „Juodu abu yra tie kudirkikiškieji stulpai, kuriems pajudėjus, deja, jų vietoje kitų jau nebus. Ir nebus dėl to, kad nyksta mūsų jėgos, retėja gretos. O tai ir kelia didelį rūpestį, nusiminimą ir... liūdesį.“

Ypatingo dėmesio nusipelno trys E. Baltrušaitienės esė, skirti Lietuvos operos 50 metų jubiliejui. Vienaime jų, paskelbtame „Darbininke“, matome ir foto su pirmose eilėse sėdinčiais mūsų tarpukario operos grandais, skaitome gyvastingą straipsnį apie renginio organizatorių, lietuviškąją „Traviatą“ bei kitus spektaklius kūrėjus, apie akademią su Stasio Santvaro paskaita, užsimenama ir apie baigiamąjį pokylį. Antrajame straipsnyje „Po Lietuvos operos 50-čio paminėjimo“ greta naujų praėjusios šventės detalių esama taiklaus atkirčio tūlam „Tėviškės žiburių“ korespondentui, kuris daugiausiai aprašė pokylį Jaunimo centre. „Minėta korespondencija, – rašo ji, – tiesiog įžeidžia rengėjus, dalyvius ir visą operą mylinčią visuomenę, taip gausiai dalyvavusią minėjime“. Tokia nuostata byloja apie aukštą autorės etinį statusą. Ne veltui kompozitorius, teoretikas ir lietuvių muzikologijos archyvo steigėjas Juozas Žilevičius laiške 1971 m. kovą dėkojo E.

Nukelta į 5 psl.

Elena ir Vladas Baltrušaičiai dukters Karilės vestuvėse.

Nuotraukos iš Elenos Baltrušaitienės archyvo.

Atkelta iš 4 psl.

Baltrušaitienei už nepaprastai įdomiai parašytus straipsnius: „Tamstos valdoma plunksna lengvai reiškia mintis, kurios taip vaizdžiai, logingai ir gyvai aprašomos. Tai yra didžiulė Aukščiausiojo dovana”.

Apie tai liudija ir trečiasis jubiliejui skirtas rašinys „Kelionė su puokšte gėlių”. Tai gėlės, kurias po minėjimo p. Elena simboliškai „iš-dalijo” šviesios atminties solistams, baleto artistams, chormeisteriui J. Štarkai, netgi ir buvusiai ilgametei Kauno teatro rūbininkei E. Kurai-tytei-Zateplinskienei... Jaudinančiai išpūdinga yra ir šio straipsnio pa-baiga: „mano rankose beliko vienas žiedas, o kelionė dar nebaigta. Ten toli, už Atlanto yra manoji žemė, ten daug brangių kapų... Dar toliau, šaltajam Sibire, yra taip pat daug nukankintų... Jiems aš skiriu šį pa-skutinį chrizantemos žiedą.”

Atskirai verta paminėti apybraižą „Dainininko gyvenimo dalia” apie operos solistą tenorą Aleksandrą (Aleksą) Kutkų, 1969 m. pavasarį šventusi 80-tąjį gimtadienį. Ir cituodama A. Kutkaus autobiografinės knygos fragmentus, ir daug ką prisimindama iš draugystės su solisto šeima, E. Baltrušaitienė atveria daug šio menininko nuveiktų darbų, komentuoja jo sukurtus vaidmenis „Sevilijos kirpėjuje”, „Žydėje”, P. Čaikovskio operose, taip pat mena jo pomėgį laikrodininkystei, spal-vingus Jadvygos ir Alekso Kutkų gyvenimo epizodus Vokietijos pabėgė-lių stovyklose. Po 15 metų „Drauge” pasirodė ir antrasis šiam šviesios atminties artistui skirtas, tik kitaip modeliuojamas straipsnis; 1984 m. jautriai atsisveikinta ir su geriausia bičiule, operos soliste Jadvyga Ven-cevičiute-Kutkuviene.

Kai atlėgo skausmas dėl vyro netekties, 1985 m., pasitelsusi ben-draamžių atsiliepinimus ir prisiminimus, p. Elena parengė publikaciją apie velionį. Tai – kitokio žanro, tačiau prasmingai suplanuotas darbas, žymių muzikantų lūpomis priminęs V. Baltrušaičio nuopelnus lietuvių kultūrai. 1996 m. pasirodė vertingas rašinys, skirtas poetui, dramatur-gui, dainininkui, libretistui ir vertėjui Stasiui Santvarui. Čia apstu įdo-mių, autentiškų detalių apie šį devyndarbį kūrėją, kuris, kaip rašoma, buvo „aukštos kultūros žmogus, eruditas, intelektualas”.

Kur tik gyventa – New Yorke, Los Angelese, Chicagoje – Baltrušaičių namus pažino ir mielai svečiuodavosi daugelis mūsų tautiečių. Ir anais laikais, ir vėliau laikiną prieglobstį juose buvo radę iš Lietuvos atvykę menininkai – Vilniaus styginių kvarteto artistai Audronė Vainiūnaitė ir Augustinas Vasiliauskas, dainininkė Nijolė Ambrazaitytė, dailininkė Ja-nina Malinauskaitė, muzikologė Jūratė Vyliūtė, lankėsi kompozitoriai Jurgis Gaižauskas, Antanas Račiūnas su žmonomis, Antanas Rekašius ir kt.

1989-1991 m įvykiai Lietuvoje E. Baltrušaitienės širdyje ataidėjo tarsi galingi V. Kudirkos Varpo dūžiai – kelmimės! Visos mintys tuomet sukosi apie Tėvynę, jos likimą, abejones keitė tikėjimas, skausmą dėl Sausio tragedijos – viltis. Bet ne p. Elenos būdai sėdėti rankas sudėjus: ji dalyvavo visuose JAV Lietuvių Bendruomenės žygiuose, palaikan-čiuose Nepriklausomybės siekį ir, kaip byloja angliškoje spaudoje pasi-rodžiusi fotografija, su trispalve rankose.

Nei laiko tėkmė, nei vidinę pilnatvę teikianti dinamiška veikla, juo-lab medžiaginiai dalykai per visus tuos 54 metus, praleistus Amerikoje, nenumaldė troškimo grįžti į Tėvynę. Lietuvai atkūrus Nepriklausomy-bę, šis ilgai rusenęs troškimas, vis stiprėjo, kol 1998 m. taip išliepsnojo, kad p. Elena, apglėbusi savo vyro pelenų urną, grįžo į svajonių šalį. Nors šioje ji buvo lankiusis sovietų laikais, dabar jai teko iš naujo susivokti, iš arčiau pažinti gerokai pasikeitusią aplinką ir žmones. Susitvarkiusi būtiniausius dalykus, ji vėl pasinėrė į kultūros gvenimą – ėmėsi inicia-tyvos organizuoti bei finansuoti iš savo vyro giminės – Jurbarko – kilusių žymių žmonių paminėjimus, inspiravo, o Teatro, kino ir muzikos muziejus surengė, anapus vandenyno ir Lietuvoje mirusių operos so-listų vakarą-minėjimą. Per tą dešimtmetį Vilniuje ir kai kuriuose ki-tuose Lietuvos miestuose E. Baltrušaitienę galima sutikti ir jos atsimi-nimų paklausti daugelyje žymiesiems žmonėms skirtų vakarų, Lietuvos kompozitorių sąjungos renginiuose, teatrų premjerose, Moterų lygos su-ėjimuose ...

Naujos gyvenimo aplinkybės netrukdo p. Elenai ir gimtinėje tęsti labdaringą veiklą. Ji finansiškai yra parėmusi nemažai mokslus ei-nančių jaunuolių (tarp jų ir solistą baritoną Giedrių Pronskų), keleto knygų leidybą, svariai prisidėjusi prie Prisikėlimo bažnyčios Kaune ats-tatymo darbų, skyrusi lėšų kelių Vilniaus mokyklų, Jurbarko bažnyčios ir Panevėžio katedros išlaikymo reikmėms.

Daugelis E. Baltrušaitienės ne kartą klausė, ar ji nesigaili grįžusi į visokiausių bėdų kamuojamą Lietuvą. Atsakymas visada būna aiškus, netgi kategoriškas – „Nė kiek, niekada”. Motinos ir močiutės charizma ir dvasios tvirtybė persidavė ir jos atžaloms – dukrai Karilei bei dviems anūkėms. Duktė, iki šiol gyvenusi ir mokytojavusi Santa Monikoje, šią vasarą visam laikui grįžta į Lietuvą. (Sūnus Putinas apie tai dar nesvarsto.) Vyresnioji anukė Vėjūnė sukūrė šeimą Los Angeles ir tokių minčių dar nepuoselėja, bet neseniai *Town Hall journal* pagarsino savo straipsnį su nauja studijų programa, kurioje kryptingai nušviečiamas jaunosios kartos požiūris į kitų kultūrų paveldą. Jaunesniosios anukės Auros, gerai kalbančios lietuviškai ir gražiai dainuojančios liaudies dainas, galvytėje bręsta, anot jos, smagi mintis – pasekti motinos bei močiutės pėdomis ir apsigyventi Lietuvoje.

Baigdama reziumuosiu – ši asmenybė veidu atsigręžusi į Dievą ir žmones, į Gėrį ir Grožį. O gausybė nuveiktų darbų gimė ir gimsta iš ver-tybinių E. Baltrušaitienės nuostatų – gilaus patriotinio jausmo ir siekio, jos pačios žodžiais tariant, „įteisinti savo egzistenciją”. □

JONAS MIKELINSKAS

Dvi noveletės

Naktinis pokalbis, arba liūdna koja

Kai aš jau leidausi į miegą, val-dingai suskambo telefonas. Pake-liu ragelį ir lyg niekur nieko gir-džiu:

– Dėde, kodėl jo koja liūdna?
– Kieno koja? – nurydamas žiovilį klausiu.
– Kieno, kieno? Negi nesa-kiau? Bilo.

– Klintono?
– Tu pats Klintonas.
– Ačiū už gerą žodį.
– Gerą negerą, bet tu, dėde, kai kada elgiesi kaip debilas.
– Oho, ko senatvėje susilaukiau!
– Susilauksi dar ne to, jeigu šnekėsi su antru galu.
Žaidimas mane sudomino, ir aš pasakiau:
– Atsiprašau, atsiprašau, sakyk, ko nori, greičiau, – žodžiu, kalba už-simezgė apie liūdną koją. – Kuo galiu patarnauti?
– Tu man paaškind, kodėl tą koją, kuri nesiekia žemės, Bilas neša kaip sanitaras broliuką?
– Na ir įvarei tu mane, Deividai, į kampą.
– Kad tu, dėde, šiandien nei virtas, nei keptas, aš ne Deividas, o Maiklas.

– Atsiprašau, Maiklai, kad aš toks, kad aš... toks, koks esu – nei pa-gautas, nei paleistas. Bet tu pasakyk pagaliau vieną kartą, ko nori? Ar koja gali būti liūdna?
– Kieno klausi?
– Kam dar klausi?
– Noriu būti smalsus, kaip ir tu Maiklai.
– Aš ne smalsus, aš kietas.
– Taigi ir aš noriu būti kietas ir tau pasakyti, kad koja, jeigu ji ne-siekia žemės, gali būti ne tik liūdna, bet ir kvaiša.
– Ačiū dėde, taip, tu irgi kietas.
– Prašau, Maiklai. O dabar pasakyk tu man, su kuriuo dėde tu šne-kėjai?
– Su tuo, kurio koja nei liūdna, nei kvaiša, tik galva dar sapno pilna. Čiau!

1998–1999

Jedem das seine

Vasarą užsidarydavau nuošalioje klėtelėje, sėsdavau prie stalo, atsi-rėmusio į langelį, ir rašydavau. Rašydavau apsakymus, apsakas, roma-nus ir atsakydavau į laiškus, kurie mane surasdavo pasislėpusį už de-vynių kalnų, devynių marių ir devynių upių. Rašyti man čia sekdavosi, nors pro plyšius duryse ir sienose įeidavo laukų ir sodo karštis, pievų kvapai, nors iš visų plyšių ir pakampių lįsdavo musės ir kitokie vasaros kankintojai. Ypač įkyrios musės – jos tūpdavo man ant rankų, veido ir kaktos, lūpų, plunksnos ir rašalinės. O daugiausia vargo turėdavau su rašalu, kuris joms būdavo saldesnis ir už medų. Todėl, vos tik padažęs plunksną, stengdavausi rašalinę vėl užkimšti, kad kuo mažiau smaližių tenai patektų ir galą sau surastų. Kai įkvėpimo pagautas minutę kitą pa-miršdavau rašalinę užkimšti, musių ten prilįsdavo devynios galybės. Ir tekdavo jas traukti su plunksna it žuvis su žeberklu. Bet viena jų buvo dar gyva, tik paskristi nebegalėjo. Užtat musė, pavirtusi riebia juoda rai-de, pamažu ropojo ir šliaužė per visą baltą lapą, palikdama platų juodą taką. Ir šliaužė atkakliai, tik retkarčiais stabtelėdama, tarsi išžiūrėda-ma, kur čia geriau galėtų įsitaisyti poilsui. Sustojo ir įsitaisė prie jau pa-rašytų žodžių: „juoda lemtis”. Sustojo ir įsitaisė, pasakytum, ilgam. Ta-čiau, kai pro mažą langelį išspindęs saulės spindulys ją sušildė, ji sujudo ir atsargiai, pamažu vėl ėmė slinkti į priekį. Ir vis dėlto aiškiai buvo ma-tyti, kad ją apleidžia paskutinės jėgos. Taip ir buvo: krūptelėjusi sustojo ten, kur buvau didžiosiomis raidėmis parašęs: JEDEM DAS SEINE. Su-stojo visam laikui. Tada, tarsi pasipriešindamas pačiam likimui, pa-ėmiau rašalinę, pradariau duris ir rašalą išpyliau ant prieklėčio akmenų. Ir širdy apsidžiaugiau, kai bent pora muselių ėmė ropoti.

1990-1999

Įsižiūrėjusi į laiką ir save

ALDONA RUSECKAITĖ

Poetė Viktorija Kumpikevičiūtė-Kalpokienė (1918 02 06 – 2006 10 04), išleidusi 1939 m. vienintelę lyrikos knygą „Vasara laukuos“, daug dešimtmečių buvo tikrame literatūros užribyje arba, kitaip sakant, likusi romantiškuose savo jaunystės laikuose. Po tos knygelės dar pasirodė keletas publikacijų spaudoje, o prasidėjus sovietų okupacijai, daugiau jokių žingsnių į viešumą. Tačiau taip lemingai susiklostė, kad Viktorijos Kumpikevičiūtės ir dailininko Rimto Kalpoko sūnus Povilas jau dešimt metų dirba Maironio lietuvių literatūros muziejuje, o jis gyveno Kaune kartu su mama... Tad mes, muziejininkai, iš sūnaus lūpų daug girdėdavome apie poetę Viktoriją, savo fonduose saugojome jos „Vasarą laukuos“ kaip bibliografinę retenybę, žinojome aliuizijas į Valentino prototipą A. Vaičiulaičio romane „Valentina“...

Paroda

Muziejuje yra tradicija aktualizuoti primirštus rašytojus jų jubiliejinių sukakčių progomis. Tada iš rinkinių iškeliama seniai matyti ar visai lankytojams nematyti eksponatai, parengiama paroda. Viktorijos Kumpikevičiūtės 90-mečio sukakties paminėjimui parengti nedidelę parodą – lyg pagarbos ir atminties atviruką – mums padėjo V. Kumpikevičiūtės vaikai – Povilas Kalpokas ir Silvija Kalpokaitė-Vėlavičienė, Nacionalinės M. Mažvydo bibliotekos Lituanikos skyriaus vedėja. Jie paskolino iš asmeninio archyvo fotografijų, poetės piešinių, keletą sąsiuvinių ir bloknotų neskelbtų rankraščių, dokumentų. „Pamilo dobilas raudonas vėjavaikę ramunę“ – toks parodos pavadinimas pasirinktas iš legendinio Kumpikevičiūtės eilėraščio „Šienapjūtė“. O kas nežino Lietuvoje šito eilėraščio – „liaudies dainos“? Kas jos nedainavo? Kartais ir perkurdami žodžius, ir pamesdami autorinę redakciją. Šis lengvas, gražus, melodingas tekstas patyrė įvairių nuotykių, buvo išspausdintas netgi kaip kito poeto eilėraštis.

Parodoje yra įdomių nuotraukų, kuriose Viktorijos tėvai, vėliau jos pačios šeima, ji su rašytoju A. Vaičiulaičiu, su kuriuo bičiuliavosi. Daug neskelbtų eilėraščių, kai kurių po keletą variantų. Atverstas sąsiuvinis su rankraščiu, o ant jo pieštuku brūkštelėtas moters veidas – gal autoportretas...

Paminėjimas

Paminėti prieš pusantrų metų mirusios Viktorijos Kumpikevičiūtės 90-mečio sukaktį truputį vėluota – laukėme, kol Maironio sode sužydės žibutės ir snieguolės, nusišypsos įvairiaspalviai krokai, subaltuos išdidžiosios leukonijos... Iš tikrųjų gamtos gyvybė poetei ir dailininkei Viktorijai buvo be galo svarbi, ji duso mieste, jos paskutiniųjų dešimtmečių gyvenimo džiaugsmas – nuo ankstyvo pavasario iki vėlyvo rudens gyventi šeimos vasarvietėje miškuose, prie ežerėlio netoli Druskininkų.

*Be jūsų negaliu gyventi,
Numirt be jūsų negaliu
Ilgiuosi kaip gražiausios šventės
Miškuos paklydusių kelių ...*

(Eil. „Miškų ilgesys“, iš rankraščio).

Studentė Viktorija tėvų namuose. 1936 m.

Nuotraukos iš asm. Kumpikevičių šeimos archyvo.

Saulėtą pavasarišką kovo 28 d. popietę į Maironio namų Didžiąją menę susirinko graži publika. Dalyvavo sūnus Povilas, dukra Silvija, vaikaitė Timona Župerkienė ir jauniausia šeimos atžalėlė, dvylikmetė Agnė, kuri buvo pirmoji pakviesta prisiminti savo prosenelę Viktoriją. O jiedvi buvusios didelės draugės – kartu kūrė eiles ir piešė paveikslus, vaikščiojo po miškus, kalbėjosi ir rinko gėles.

Ypač buvo įdomu klausyti dukters Silvijos pasakojimų apie motinos kūrybą ir asmenybę, kurios formavimosi pradžia Mažeikių rajone Padarbu kaime. Tėvas Pranciškus Kumpikevičius buvo

bajoras, tačiau duktė Viktorija jau mūsų Nepriklausomybės laikais, kai visi domėjosi savo šaknimis ir iš archyvų traukė bajorystės dokumentus, kokiam nors garbės pripažinimui buvo visiškai abejinga, ji sakydavo: „O mano mama iš dūminės pirkios...“ Būsimoji poetė augo tarp trijų brolių ir dviejų seserų, buvo pagrandukė. Tėvas, norėdamas, kad visi vaikai baigtų mokslus, pats organizavo Mažeikių gimnazijos įkūrimą.

Iš dukters Silvijos išgirdome, kokia buvo Viktorija Kumpikevičiūtė kaip žmogus, kaip menininkė. Pirmiausia apie tai, kodėl po vienintelės knygelės, kurioje tebuvo 27 eilėraščiai, nutilo jos talentingai išsiskleidęs kūrybinis žodis. Iš tikrųjų Viktorija Kumpikevičiūtė po truputį rašė visą gyvenimą, tačiau sovietinės okupacijos laikais jai niekada neatejo į galvą publikuoti eilėraščius. Poetė turėjo griežtą politinę ir pilietinę lietuvių poziciją, jos laikėsi iki pat mirties. Tarnauti kokioje nors tarybinėje įstaigoje nenorėjo. Kumpikevičiūtė buvo talentinga dailininkė, ją kvietė į mokyklą dėstyti piešimo, tačiau Viktorija pinigų užsidirbdavo kitu būdu – ji piešė pagal užsakymus Žemaitijos bažnyčioms šventųjų paveikslus, Kryžiaus kelio stotis. Kunigai atveždavo pavyzdžius, pasakydavo pageidavimus – dailininkė vykdė.

V. Kumpikevičiūtė buvo labai uždara, ji turėjo gilų vidinį gyvenimą, retokai jį atverdavo. Todėl neskaitydavo net ir artimiesiems savo naujų eilėraščių. Ji perskaitė daugybę knygų – duktė sako, jog nešdavusi iš bibliotekos rezginių rezgines. Vėliau Viktorija išmoko lenkų kalbą, kad galėtų dar daugiau skaityti. Labiausiai mėgo skandinavų literatūrą. Visą gyvenimą laukė Nepriklausomybės, skaitė laikraščius, sekė naujienas.

Silvija Vėlavičienė kelia klausimą – kaip būtų klostęsis mamos kūrybinis kelias, jeigu ne okupacija? Atsakymą prognozuoti sunku... Pati poetė viską griežtai nukirto – neperkalbama. Duktė primena, jog tarybiniais metais pirmasis mamos sugrįžimas į literatūrą buvo 1967 m., kai į antologiją „Graži tu mano brangi Tėvyne“ buvo įdėtas V. Kumpikevičiūtės eilėraštis „Šienapjūtė“. Nukelta į 7 psl.

Iš parodos. Poetės Viktorijos Kumpikevičiūtės rankraščio faksimilė.

Atkelta iš 6 psl.

Tada Silvija sutiko literatūros mokslininką Vytautą Kubilių, pasidžiaugė tuo faktu, o šis ir klausia – argi Kumpikevičiūtė dar gyva?.. Sudarytojai jau buvo „palaidoję” poetę. Žinodami, kad ji tebegyvena, vargu ar būtų eilėraščių dėję, vargu būtų praėję cenzūrą. Vėliau Kumpikevičiūtės eilėraščiai pateko ir į kitas antologijas, apie ją buvo rašyta iš-eivijos spaudoje.

Vaikystės, jaunystės ir vėlesnius laikus prisiminė artima poetės bičiulė, klasės draugė, anglų kalbos mokytoja Sofija Jokubauskaitė, V. Kumpikevičiūtės eilėraščius skaitė aktorė Liucija Zorūbaitė, smuiku griežė Kristina Katavičiūtė.

Labai svarbi šio paminėjimo dalis – Vytauto Didžiojo universiteto lietuvių literatūros magistro Remigijaus Jakulevičiaus pranešimas apie V. Kumpikevičiūtės kūrybą ir jos vietą lietuvių literatūroje. Literatūrologui pavyko šiek tiek „praverti” Kumpikevičiūtės uždaro pasaulio duris... R. Jakulevičius teigia, jog V. Kumpikevičiūtės lyrika yra dainiškoji neoromantinė. Eilėraščiuose dažnai kalbama apie kaimą, jis suprantamas kaip gamtiškumo, žmogui reikalingos ramybės vieta. Šioje

poezijoje nėra ideologijos, svarbiausia – dvasinis asmeninis išsiskyrimas. Lyrinio „aš” išgyvenimai, mažiausias jausmų virpesys, užpildęs kiekvieną eilėraštį. Išižiūrėjimas į save buvo įteisintas kaip puiki savęs ir pasaulio pažinimo galimybė. Tylus dviejų žmonių pašnekesys, tautosakinio romano situacija tapo poezijos gyvybe. Prelegentas priminė, jog Viktorija eilėraščius rašė nuo keturiolikos metų, o pirmąją knygą padėjo sudaryti Bern. Brazdžionis, rankraštį peržvelgė ir A. Vaičiulaitis, iliustravo poetės vyras R. Kalpokas.

Minėjimo metu nuo molberto į visus žvelgė jauna graži moteris su tautiniais drabužiais (sukurti dailininko Antano Tamošaičio) – tai Rimto Kalpoko tapytas žmonos portretas (1942). Jaunutė Viktorija buvo tapusi lietuvaite simboliu: besimokant Meno mokykloje (įstojo 1936 m., nebaigė), ją su drauge, apsirengusias tautiniais drabužiais, fotografavo panemunėse ir spausdino atvirukus – niekas neskelbė „pozuotojų” pavardžių, nors tie atvirukai nukeliavo ir Amerikon, jų nuotrauka buvo uždėta ant Vokietijoje, leidyklos „Patria” 1948 m. išleistos knygos „Litauischer Liederschein” („Lietuviškų dainų skrynja”).

* * *

Pasirodo, niekada nereikia skubėti... Kai Povilas Kalpokas atnešė man paskaityti nemažą pluoštą motinos eilėraščių, kurie buvo rašomi nuo pokario metų beveik iki mirties, ilgokai neturėjau laiko. O kai perskaičiau, užsidegiau – reikia išleisti knygą. Rinktinę iš eilėraščių knygos „Vasara laukuos” ir iš nespausdintų. Tačiau mano entuziazmą atšaldė duktė Silvija. Jos žodžiais tariant, poetė Viktorija savo vienintelę knygėlę norėjo palikti jaunystėje, nieko nebekartoti, nelįsti į praėjusį laiką.

*Žemuogėle, raudona uogele,
Kam išaugai tu prie viešo kelio?*

*Čia ir vėjai užpučia šiauriniai
Ir ateivių sunkios pėdos mina...*

*Ar ištversi tu tokia mažutė?
Argi lemta tau, gražuolei žūti?..*

(Eil. „Žemuogėle...”, iš rankraščio). □

Kas telpa tarp juoda ir balta

AUŠRA GUDAVIČIŪTĖ

Leonardas Gutasukas „Musės. Palėpė”
Leidykla VAGA, Vilnius, 2007

Studijos „Musės” priešlapyje – MUSĖS simbolio paaiškinimas iš „Simbolių žodyno”. Taigi galime tikėtis kūrinio puslapiais pateksią į simbolinę plotmę. Tačiau ne veltui kūrinio paantraštė yra „studija”: jos turinys – tai ne abstraktus žaidimas simbolių reikšmėmis, tai veikiau nuodugnus tyrimas stebint ir aiškinantis, kaip simbolis ir tikrovė tarpusavyje susiję, kiek tikroviška yra simbolio reikšmė ir kiek apibendrinta, susimbolinta gali būti tikrovė.

138-uose kūrinio puslapiuose rašytojas veda mus į pačias atgrasiausias erdves ir patalpas, kuriose gyvena, veisiasi ir žmonėms bei gyvūnams kenkia kone moksliskai apibūdinamų rūšių musės: musės alkoholikės, musės mirusiųjų palydėtojos, mėšlynų, sąvartynų musės, musės smaližės, musės kraugerės... Jos stebimos iš arti, dėmesingai, kuo smulkiausiai aprašomas jų elgesys, kuris patvirtina musės simbolinę reikšmę: nelaboji. Musėms suverčiamos septynios didžiosios nuodėmės, jos – šių nuodėmių skatintojos, jos jas įkūnija. Tai musės atvilioja į raistą ir nugirdo silpnavalius *tuteišus*, tai jos gundo ir išmoko Vilniaus rūšių kekšes „išradingo kūniško pasitenkinimo meno”, tai jos, Belzebubo pasiuntinės, siekia pasigrobt mirusiojo sielą, tai jos stengiasi išvesti „iš Kryžiaus kelio į pykčio ir nuoskaudų šunkelį” senutę.

Ir vis dėlto šio viduramžiškus bestiariusus vaizdavimo objektu primenančio traktato autorius, pripažinęs musę visų nelaimių, bėdų ir nuodėmių kaltininke, šėtono įkaite, neslepia, kad „šis velnio sugulovių porūšis labiausiai panašus į mus pačius”... Todėl labiau už muses atstumiantys, groteskiškai pavaizduoti musiškų (ar „mūsiškų”?) nedorybių persisunkę žmonės: trys nuo *samogono* apkvaišę vyrai, prievartaujantys silpnaprootę mergaitę, bare iki kliedesių nusigeriantys alaus mėgėjai, motina su dukra, tarpusavyje besiriejančios ir įnirtingai saugančios savąjį šiukšlyną plotą... Kaip atsvara šiems visiškai sugyvuėjusiems tyrimo objektams – berniukas, skambant bažnyčių varpams Vilnioje gaudantis sidabrines aukšles, senutė, mokanti visas šios žemės giesmes, pagaliau dorieji, ištikimieji šunys Topas ir Brisius, arklys Šyvis, gal žmogiškesni už kai kuriuos žmones.

Kūrinyje apstu drastiškų, pasibjaurėjimą keliančių, atvirų vaizdų ir scenų, visa tai pertei-

kiama nuo vaizdų neatsiliekančiais šiurkščiais, skalsiais, nešvankiais žodžiais. Vilniaus krašto – Turgelių, Rūdninkų, paties Vilniaus – jo senųjų griuvėsių, Užupio, Halės turgavietės, Aukštaitijos ir Dzūkijos kaimų pokario, sovietmečio ir šian-dieninė tikrovė nė kiek nepagražinta, itin sodri, pilna konkrečių ir stebinamai tikslų detalių. Ko verti vien šiukšlių ir atliekų sąrašai skyriuje apie muses šiukšlininkes arba kelionės šūdvežiu per bundantį Vilniaus miestą... Autentiškumo išpūdį sustiprina įpinami Vilniaus krašto *tuteišų* šnektos intarpai, liaudiški posakiai, šnekamojoje kalboje vartojami skoliniai.

Ir vis dėlto greta visų tų nešvarių, dvokiančių, musių nutupėtų daiktų ir kūnų sklando viltis, balto sparnuoto vyro pavidalu nusinėšanti mirusią mergaitę, viltis, kad trečiasis, jauniausias, nusi-kaltimo bendrininkas išsigelbės, kad vietoj buvusio šiukšlių ir pykčio lobyno užžels gailestingoji žolė... O musės? Nors ir labai kenkiančios, vis dėlto jos, kaip aiškėja iš kai kurių kūrinio vietų, gali būti netgi ir naudingos žmogui... Be to, kovai su jomis žmogus turi nepamainomą pagalbininką – vorą.

Simboliškoji musės reikšmė, žinoma, išlaikoma visame kūrinyje, tačiau kyla išpūdis, kad taip išlinksniavus, surūšia-vus ir aptarus visas musės ydas, jos pabaisiškas šėtoniškumas, užuot didėjęs, sumenksta. Taip juk ir liaudies pasakose: žmogus žodžiais ir minties šviesumu susigrumia su velniu, jį išaiškina ir įveikia. Matyt, tam ir reikėjo tokio „traktato”.

Stilistiškai ir temos prasme kontrastuojantis su „Musėmis” – romanas „Palėpė”. Tai lėtas ir tylus, regis, tariamas sulaikius kvapą, vyro pasakojimas apie brangiausią žmogų – žmoną. Tai meilės ir ištikimybės pašlovinimas nelaimės akivaizdoje. Tai sustabdyto laiko dienoraštis, kupinas tylos ir laukimo, baimės ir vilties.

Romaną sudaro šešiolika skyrių. Pagrindinis įvykis – Evelinos liga ir operacija. Karolis (pasakojama trečiuoju asmeniu, bet susidaro išpūdis, lyg skaitytum dienoraštį) slaugo savo žmoną namuose, paskui, ištikus priepuoliui, – ligoninėje. Tuose puslapiuose, pilnuose įtampos dėl nežinios, kuo baigsis liga, grįžtama į prisiminimus, keturiasdešimtį metų trukusio bendro gyvenimo apmąstymus. Svarbų vaidmenį vaidina sapnai – jais vyras ir žmona tarsi susišneka per atstumą, kiekvienas atskirai, o būdami kartu ir drauge juos nagrinėja, aptaria, stengiasi išvelgti gera reiškiančius ženklus.

Tik iš pirmo žvilgsnio „Musių” ir „Palėpės” niekas nesieja. Ir viename, ir kitame kūrinyje svarbi simbolinė plotmė. „Palėpės” simboliai kalba per sapnus, per netikėtus vaizdinius ir pasikar-tojančius garsus: Evelinos vaikystės namo palėpė, pilna knygų, žiurkių ir tėvo augintų karvelių, gulbė, atskrendanti ir nutupianti ant kryžiaus, dvi-guba vaivorykštė, gegutė, baltas šuo...

„Musėse” itin išryškinta pragaro, o „Palėpėje” – dangaus, ryšio su Aukščiausiuoju perspektyva. Tai perteikta bibliinių temų, Kristaus gyvenimo apmąstymais, giesmių kontempliacijomis. Kristaus kančia siejama su artimo žmogaus kančia, svarbi aukos metafora.

Du romano žmonės itin stipriai riša tikėjimas ir knygos. Skyriuje „Himnas Knygai” bibliofilai turėtų atpažinti save: „Knygų lentynos kambario kertėj – kaip du sparnai, o nugarėlės – it plunksnos. Besvoris, lakus, lyg lakusis smėlis, knygų laikas, įsispraudęs tarp sunkaus medžio daiktiškumo. (...) Dulkėtų knygų amžinybė. Nesvarus pastovumas. Rašto galybė ir nemirtingumas. Kalbos ištikimybė. Kalbos sekmadieniai – mažos mudvie-jų šventės.”

„Palėpė” – iš tų knygų, kurias reikia skaityti neskubant, ramioje aplinkoje, galbūt ankstyvą rytą. Tada tik ir įmanoma išgirsti tą „tyrą įtemptos stygos skambesį”, kuris žadamas romano anotacijoje.

Šie du kūriniai ne atsitiktinai pateikti vienoje knygoje. Jie kaip juoda ir balta (tokios ir knygos viršelio spalvos) išreiškia gyvenimo kraštutinumus, didžiausias žmogiškas dorybes ir didžiausias nuodėmes. Ir aprėpia visa, kas yra tarp jų, – gyvenimą. □

Apokalipsės repeticija

C. S. Lewis. Klaikioji galybė. Romanas. Iš anglų kalbos vertė Vilma Rinkevičiūtė – Vilnius: Alma littera, 2008. – 456 p. „ Kosminės trilogijos“ 3-oji knyga.

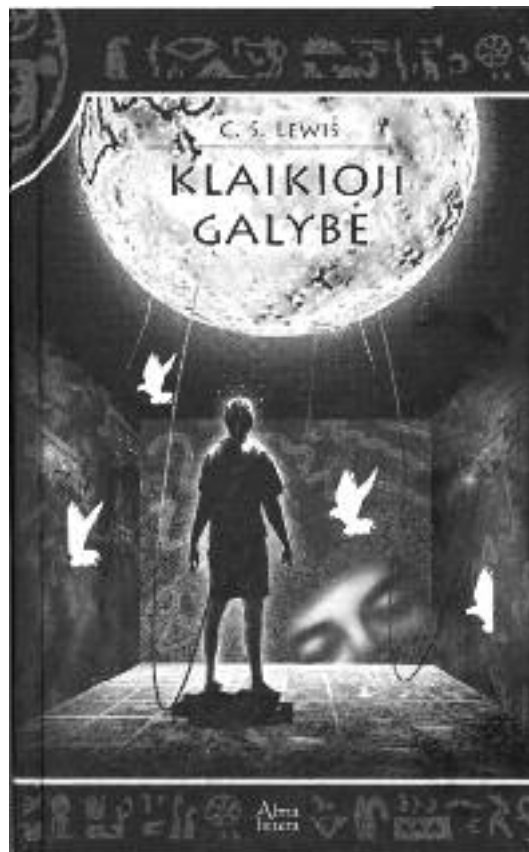
Trečioji dalis skirta Žemės realybei pavaizduoti; galime netgi nuspėti laiką – praėję šiek tiek laiko po Antrojo Pasaulinio karo, užgijusios ekonominės karo padarytos žaizdos, bet atminty tebegyvas jo košmaras. Taigi lyg šio košmaro tęsinys Žemėje (Anglijoje, Belberyje) ima formotis „taiki“ ir „ne politinė“ kompanija, pasivadinusi NKEI (Nacionalinis koordinuotųjų eksperimentų institutas), kuri, kaip vėliau paaiškėja, po mokslinių studijų ir eksperimentų priedanga slėpė tą patį tikslą, kuriuo paprastai vadovaujasi visi karai – gyvybinės erdvės išvalymą ir išrinktųjų kastos įtvirtinimą. (Tik šiuo atžvilgiu užsimota plačiau – ne tik ištrinti visas gyvybės rūšis ir sterilizuoti planetą, kad ji taptų „higieniška“, bet ir sunaikinti žmogų kaip biologinę gyvybę). Šioje knygoje sutinkame antrąjį Blogio Pranašo įrankį, pažįstamą mums iš pirmosios trilogijos dalies – poną Devainą, šįsyk pristatomą kaip lordas Feverstonas. Būtent jis ir įvardija tris problemas, kurias turi išspręsti NKEI: tarp planetinę (galimybę pasiekti ir valdyti kitus pasaulius), Žemės erdvės išvalymą („Visokių gyvybės rūšių tikrai per daug“, p.44) ir pagaliau – žmonių atranką („Mūsų smegenys galės gyventi su vis mažiau kūno (...) Išmoksime daugintis žmogiškojo orumo vertesniu būdu“, p. 200). Planas – šėtoniškas, taigi turbūt nekyla abejonių, kas visa tai sugalvoja, viskam vadovauja ir pasirenka sau tinkamus įrankius. Lewisas vaizdingai piešia visą galeriją šitų „įrankių“: emocijas ir jausmus kaip chemines reakcijas, kurias reikia išgyvendinti, vertinantis profesorius Frostas, mieguistas, į lavoną panašus tuščiažodžiautojas direktorius Viteris, tūžmingas pastorius Straikas, dėl „Viešpaties Karalystės atėjimo pasiruošęs paaugoti visas žmogiškas vertybes“ (p. 146), NKEI policijos šefė sadistė mis Hardkastl, su pasimėgavimu kankinanti žmones, garsus fiziologas Filostratas, apsėstas Žemės sterilizacijos idėjos. Ir pagaliau – mįslingasis instituto Vadovas, kuris pasirodo besąs... prie vamzdelių prijungta giljotinuoto mokslininko nusikaltėlio Alkasano galva. Daugeliui NKEI narių šita galva atrodo besanti naujosios, išrinktosios žmonių rasės atstovė (smegenys be „nešvaraus“ ir nereikalingo kūno), tačiau tik „pašvęstieji“, o tokių nedaug, žino, kad galva – irgi tik įrankis jėgai, kuri jau anksčiau buvo pasirinkusi Vestono kūną savo planų įgyvendinimui. Klaikokas vaizdas, kai toji galva, prieš prakalbdama, ima seilėtis ir pukšėti, leisti burbulus iš burnos – tai ypač groteskiškai atrodo po to, kai skaitytojas sužino, kad šita „fiziologija“ – tik triukas „nepašvęstųjų“ akims apdumti. (Toks, pvz., yra Filostratas, tikįs, kad jis yra savotiškas šios galvos „tėvas“, sukūręs jos gyvybines funkcijas palaikančią sistemą). Apskritai „Klaikiosios galybės“ veikėjai, ypač jei jie – mokslininkai, labai primena netolimos praeities daktarus Mengeles ir tęsia jų pradėtą veiklą, panaudodami nupirktą žiniasklaidą kaip smegenų plovimo priemonę, formuodami savo jėgos struktūras (NKEI policija) ir pasitelkdami savo tikslui netgi senąsias mitines jėgas (nusipirkusi Edžestono koledžo žemę, NKEI ruošiasi iškasti joje palaidotą garsųjį magą Merliną, prikelti jį ir paversti savo sąjungininku).

Žinoma, tam sutrukdyti vėlgi pasitelkiamas ne kas kitas, o Rensomas. Ir jau nebe vienas, o su bendraminčių draugija ir Dangiškųjų Ojarsų palaikomas. Taigi NKEI priešų štabas, įkurtas sename dvare netoli Belberio, irgi nesėdi sudėjęs rankų. Į šią dviejų stovyklą – NKEI ir Rensomo draugijos – kovą įtraukiama jauna pora, Džeinė ir Markas Studokai, benusiviliantys savo santuoka ir bendru gyvenimu. Džeinė, turinti regėtojos savybių (sapnuoja būsimus įvykius) reikalinga abiems

stovykloms ir, sakytum, per laimingą atsitiktinumą nepatenka į NKEI rankas. Užtat Markas, jaunas ambicingas sociologas, svajojantis apie greitą karjerą, įklimpsta „pašventintųjų“ draugijoje kaip reikiant, ir nors su baime mato, kad tėra sraigtelis prakeiktoje mašinoje (rašo užsakomuosius straipsnius laikraščiams), puikybė ir silpnumas neleidžia jam to pripažinti, jis viliasi patekti tarp „išrinktųjų“, nors nė nenumano, kas jie tokie. Marko paveikslu autorius atskleidė tipišką šiandienos reiškinį: ambicijų ir silpnųjų susaistytą karjeristo likimą. Sustoti ir nepražūti jam padeda ir atbudusi meilė žmonai, ir iliuzijų žlugimas, ir, sakyčiau, Dievo valia. Įdomus ir Džeinės personažas: tai išsilavinusi, emancipuota, intelektualiai moteris, su pašaipą ir panieką žiūrinti į sektas ir draugijas, kritiška ir savarankiška – sakytum, geros savybės, bet kodėl gi tada Lewisas privėčia Džeinę keistis ir tapti nuolankia ir paklusnia?.. (Prisiminkime „Perelandrą“ – ten Šėtono lūpomis buvo šlovinamos žemės karalienės, ir būtent dėl nenuolankaus ir maištingo būdo). Ką gi šiandien manyti apie tokius žodžius, kuriuos Rensomas taria Džeinei, besiskundžiančiai dėl atšalusių šeimos santykių: „jūs praradote meilę, nes nemokėjote paklusti“ arba kad „paklusnumas yra erotinė būtinybė“?.. (p. 169). Anachronizmas tai ar nesąmonės?.. Bet ar išdidumas dažnai padeda susigrąžinti meilę?..

„Klaikioji galybė“ – pati realistiškiausia ir sunkiausiai aptarimui pasiduodanti trilogijos dalis, nes į kelias dalis išsišakoja ne tik pats siužetas, bet ir semantinės teksto dalys: Džeinės ir Marko santykių istorija, NKEI stovykla ir Rensomo draugija kaip atskiri vaizdavimo objektai, pagaliau – amžina Britanijos ir Logreso (mitinės senovės šalies, airių kilmės Lewisui įkūnijusiam harmoniją ir didingumą) kova. Kadangi ne vieną kartą minėjau kalbos svarbą, jos kaip vieningos pasaulių kalbos ištakas, šioje trilogijos dalyje vaizduojamas iškreiptos kalbos pražūtingumas, vadinamas Babelio prakeiksmu. Iš pradžių atrodo juokinga, kai ponai banketo metu, sakydami rimtas kalbas, ima nusišnekėti, to nejudami („Nepakenkintųjų skunkai privalo būti išsižiemovinė“ arba „Povingas nuotykinis karbokvadas pašveičiamas surogatais“, p.405). Bet, tiesą pasakius, šis tekstas sukelia ne juoką, veikiau – siaubą. Pasirodo, kalba irgi gali liudyti Apokalipsės pradžią. O kai į pokylio salę įsiveržia iš narvų ištrūkę eksperimentiniai žvėrys – liūtai, gorilos, drambliai – ir ima niokoti susirinkusius žmones, kai prisikėlęs Merlinas, Logreso didybės įsikūnijimas, savo valia pasirinkęs Rensomo stovyklą, sutriuškina tamsiuosius edilus Dangaus Viešpatysčių jam suteikta galia, tuo abejoti nebetenka.

Vaizdas labai įspūdingas, tačiau ne mažiau įtaigūs vaizdai, kur Blogis atsikrato savo „įran-

kiais“, kurie jam nebenaudingi, ir kokia yra tų „įrankių“ akistata su mirtimi. Man bene labiausiai įstrigo direktoriaus Viterio mieguistumas; savo grimzdimą į prakeiksmą jis sutiko su visiška apatija ir pasibodėjimu. „Jis visa širdimi troško, kad nebūtų jokios realybės ir jokios tiesos, dabar jo negalėjo pažadinti net pražūties galimybė“ (p. 416). Na, o profesorius Frostas su siaubinga neapykanta sutiko tą faktą, kad vis dėlto egzistuoja ir amžinybė, ir emocijos, ir sielos bei asmeninė atsakomybė: „Net ugnis nedegino jo taip baisiai, kaip ši neapykanta“ (p. 423).

A. Schopenhaueris teigė, kad nei žvaigždės, nei planetos neturi jokios įtakos žmogaus likimui, nes žmogus esąs perdėm nereikšmingas, palyginus su kosmosu. Prisiminus milžiniškus astronominius atstumus ir dydžius, lyg ir būtų galima pritarti. Taip, kosmosas žmogui – per didelis. Kaip biologinės gyvybės formai. O kaip dvasinei?.. Kuri nėra priklausoma nuo Žemės atskaitos sistemos?.. C. S. Lewiso pavaizduota Saulės (Arbolo laukų) sistema su Dangiškųjų Dvasių (Viešpatysčių) įsikūnijimu kritiškesniam žmogui gali priminti kokią nors viduramžišką Ptolemėjaus dangaus sferų sistemą ir būti pavadinta „pasaka“. Betgi autorius ir nesigina sukūręs pasaką ir laikės jos tradicijų. O pasaka yra toks keistas dalykas, kad reikia ja tikėti arba ne. Juk jos nepavadinsi nei teorija, nei hipoteze. Tačiau, perskaičiusi C. S. Lewiso „Kosminę trilogiją“, norėčiau pasakyti tą patį, ką kitados ištara H. Radauskas: „Pasauliu netikiu, o pasaka tikiu“. Ir tai būtų ne vienokios ar kitokios konfesijos išpažinimas, o tiesiog prioriteto pasirinkimas.

Pabaiga. Pradžia Nr. 11

Tai, kad politikai šventinėmis dienomis dar nori paskelbti Tėvo dieną ir Konstitucijos dieną, apskritai suformuoja tokią absurdo jauseną, kad net žinių žiūrėti nebesinori. Visos šventės – profanacija, nes valdžiai visiškai nerūpi švenčių esmės ir tikroji jų vertė. Ką reikšia švęsti Konstitucijos dieną, kai kasdien ignoruojamos šio pagrindinio šalies įstatymo nuostatos?.. Arba – minėti Tėvo dieną, kai tėvų pareigos visiškai nuvertintos ir nustumtos iki kriminalinės potekstės?.. Arba štai – paskutinis pavyzdys: alkoholio gamintojų spaudžiami, Seimo nariai, ko gero, priims alkoholio reklamos pataisas, leidžiančias reklamuoti silpnąjį alkoholį dienos metu. Galbūt artėjant rinkimams partijos ir frakcijos už šių pataisų parėmimą gaus nemenką finansinę paramą, kaip ir lojali žiniasklaida, ir biurokratinis aparatas, ir kai kurie gana žinomi visuomenės veikėjai, į kuriuos žiūrėdama, patiriu gilų nusivylimą, nes matau, kaip už išsilavinimo, erudicijos, kompetencijos ir asmeninio žavesio slepiasi apskaičiavimas, kurį galima suprasti, bet negalima pateisinti. Ypač tada, kai su apskaičiavimu susiduria tokie skaičiai: ar daug kas žino, kad Lietuvoje jau dabar yra keliolika tūkstančių paauglių ir vaikų iki 18 metų amžiaus, kuriuos jau reikia gydyti nuo priklausomybės alkoholiui?.. Gydyti rimtai, o ne stovėti su plakatėliu „Alkoholis – nuodai“ ir mojuoti juo prieš nosį paaugliui, perkančiam būtent tą silpnąjį, „nekenksmingąjį“ alkoholį. Gal geriau švęskime Alkoholio Gamintojo dieną – bent žinosime, ką švenčiame iš tikrųjų. Tegu jaunasis intelektualinis šalies potencialas eina velniop, nes mažaraštei technokultūrinei valdžiai jis ne tik nereikalingas, bet ir pavojingas, juolab artėjant rinkimams. Kokios visuomenės vizija mūsų laukia?..

Renata Šerelytė